

Gorana Bikić
Filozofski fakultet, Zagreb

RAČUNALO U NASTAVI FRANCUSKOG JEZIKA (S POSEBNIM OSVRTOM NA PISANJE I ČITANJE)

Izvorni znanstveni članak. Primitjen 4. 11. 1996.
UDK 372.8:804.0:371.315.7:681.3

U ovom članku govorimo o ulozi računala na satu francuskog jezika, i to poglavito s obzirom na pisanje i čitanje. Pri tome čitanje promatramo s aspekta uvježbavanja brzog čitanja i razumijevanja teksta, a pisanje s aspekta pravopisa i sastavljanja teksta. Navest ćemo neke primjere takve primjene računala u Francuskoj, te vlastita iskustva sa studentima francuskog jezika. Računalo u nekim od tih slučajeva uglavnom slijedi uobičajene oblike upoznavanja i uvježbavanja gradiva (npr. pri učenju pravopisa), ali je i tu njegov doprinos vrijedan pozornosti zbog individualiziranog pristupa, trenutnog ispravljanja pogrešaka i stalne aktivnosti učenika. U drugim, pak, primjerima računalo uvodi sasvim nove dimenzije (npr. pri uvježbavanju brzog čitanja), zahvaljujući ponajprije dinamičnosti slike na ekranu. Svakako, smatramo da je računalo u području pismenog razumijevanja i izražavanja vrijedno pozornosti i daljnje primjene.

1. Uvod

Nakon iskustva od dvadesetak-tridesetak godina, računalo je u razredu steklo određeni status: o njemu se može raspravljati, ali se ne može zanemariti. I dalje se pitamo je li istina da se uz pomoć računala radi bolje i više, je li njegovo uvođenje opravdano i koliko, jesu li hendikepirani učenici koji nemaju tu mogućnost i slično. Kao i u mnogim drugim prilikama, odgovor nikako ne može biti jasan i određen, ali dosadašnji rezultati potiču na daljnji rad i trud u tom području.

Računalo može imati različite uloge na satu jezika. Sudjeluje u objašnjavanju (gramatičke) cjeline, uvježbavanju i primjenjivanju (u različitim oblicima: u obliku strukturalne vježbe, ali i komunikacijske situacije), provjeravanju je li gradivo usvojeno, u poboljšanju motivacije i slično.

Zašto uopće uporaba računala u takvim situacijama? Ukratko, osnovne su mu prednosti individualizacija učenja (vlastiti ritam, stupanj težine zadatka, pa i vrijeme i mjesto), trenutno ispravljanje pogrešaka i stalna učenikova aktivnost, što povoljno utječe na motivaciju.

2. Računalo i pisanje i čitanje

Željeli bismo se osvrnuti na jedno od područja primjene računala u nastavi jezika: područje pisanja i čitanja. Pisanje i čitanje uz pomoć računala čine nam se posebno zanimljivima jer su istodobno vrlo "prikladni" (s obzirom na to da je računalo u osnovi sredstvo pismene komunikacije) i "zahtjevni" (s obzirom na to da se pismeno razumijevanje i izražavanje ne mogu potpuno analizirati i svesti na informatički jezik).

Promatrali smo pisanje i čitanje s dvaju stajališta; jedno ističe formu, a drugo sadržaj. To se može prikazati ovako:

	ČITANJE	PISANJE
FORMA	brzo čitanje	pravopis
SADRŽAJ	razumijevanje teksta	sastavljanje teksta

Kako bismo ilustrirali ta četiri vida, organizirali smo sate u informatičkoj učionici u SRCE-u sa studentima francuskog jezika prve godine (28 studenata). S obzirom na sadržaj njihovog programa i zahtjeve koje postavlja ispit na kraju godine, kao i na raspoloživost informatičke učionice i odgovarajućih kompjutorskih programa, mogli smo računalu posvetiti samo četiri sata (svaki u trajanju od šezdesetak minuta). Odabrali smo četiri kompjutorska programa: "Lira" za brzo čitanje, "Ecrire sans fautes" za pravopis, "Mobilité sociale" za razumijevanje teksta i "Conte" za pismeno izražavanje. Na kraju zadnjeg sata studenti su popunili upitnik i njegovim ćemo rezultatima ilustrirati ovaj članak.

2.1. Pravopis

Počnimo s pisanjem s gledišta forme, odnosno pravopisom. Francuski je pravopis kamen spoticanja za strance, ali, usudit ćemo se reći još i više, i za izvorne govornike. Za svladavanje te prepreke predlažu se različita rješenja, no mislimo da se ona uglavnom mogu svesti na ovo: uočiti probleme, razvrstati ih, dati primjere i ponuditi vježbe. Čak ako, najčešće, i kompjutorski programi slijede istu shemu, uloga računala nije zanemariva. U djelu *Informatique et orthographe* (1985) autori nude prije svega vježbe tradicionalnog tipa (vježbe s popunjavanjem i sl.), ističući da je zanimljivost računala u "trenutačnom ispravljanju pogrešaka; individualizaciji učenja (...); razvijanju pozornosti (...); motivaciji koja proizlazi iz učeničke aktivnosti". Odnosno, radi se ponajviše o tome kako se nešto radi, a ne što se radi. S druge strane, autori predlažu i druge primjene računala, kao pomoć pri odabiru diktata s obzirom na njihovu težinu (brojenjem riječi, njihovim razvrstavanjem), odnosno pri praćenju rezultata učenika da bi se vidjelo koje su njihove specifične teškoće.

Jedan smo informatički sat posvetili uvježbavanju pravopisa uz pomoć programa "Ecrire sans fautes" (Cédic/Nathan, 1988). On se sastoji od 16 lekcija i 82 najvažnije pravopisne teškoće. Autori ga preporučuju kao pomoć pri učenju i kao sredstvo za procjenu znanja. Program procjenjuje učenikovo napredovanje pomoću tzv. kontrolnog načina: na ekranu ili na papiru pojavljuju se ocjena i postotak uspjeha. Dok uči, učenik može potražiti pomoć u obliku pravila koje se ispisuje na ekranu.

Naši su studenti, u izražavanju svojih dojmova, prije svega istaknuli trenutačno ispravljanje. Također, smatraju da je to mnogo učinkovitiji, zanimljiviji i, zašto ne, zabavniji način uvježbavanja pravopisa. Sviđa im se jasnije predočavanje pravila (zahvaljujući, među ostalim, i dinamičnoj slici) i njihovo trenutačno primjenjivanje. Neki smatraju da se tako brže pamti, ali ima i onih, katkad su to isti, koji misle da se i zaboravlja brže. Spomenimo još i one koji više vole da profesor objasni pravila, a programom bi se željeli koristiti za uvježbavanje.

Studenti su izrazili svoje mišljenje o korisnosti programa, za učenje i za uvježbavanje, ocjenjujući ga na ljestvici od 1 do 5. Evo rezultata:

Korisnost programa				
Ocjene	Učenje		Uvježbavanje	
	broj studenata	postotak	broj studenata	postotak
1	0	0 %	0	0 %
2	2	7 %	0	0 %
3	3	11 %	3	11 %
4	9	32 %	7	25 %
5	14	50 %	18	64 %

Dakle, možemo reći da su studenti većinom vrlo skloni uporabi računala u tom području i da naglašavaju njegov specifični doprinos, to jest trenutačno ispravljanje i dinamičnost slike.

2.2. Brzo čitanje

Mogli bismo reći da je prilično rijetko, barem u učenju francuskoga kao stranog jezika, uvježbavanje brzog čitanja bez računala. No brzo čitanje znači i efikasnije čitanje jer brzi čitači uglavnom bolje razumiju tekst. Osim toga, danas nam velika količina informacija dolazi pisanim putem, a pisana je poruka najbrži način informiranja, barem tri puta brži od usmene poruke. Računalo, zahvaljujući dinamičnosti slike, unosi sasvim novu dimenziju u uvježbavanje brzog čitanja. Kao primjer navedimo program "Lira" (EPI). Program nudi vježbe grupirane u serijama. Uglavnom se radi o nizovima riječi grupiranih po temama, među kojima treba pronaći "uljeza" ili sl. Na početku treba odabrati brzinu (od 1 do 6, čime se određuje trajanje pojavljivanja svake riječi na ekranu), te oblik pojavljivanja (u redovima, u stupcima ili cikcak). Tako se na najbolji mogući način iskorištavaju specifičnosti dinamične slike na računalu.

Nakon sata u informatičkoj učionici, naši su studenti naveli: čita se brže, zabavno je i zanimljivo, to je nemoguće bez računala, bolje se koncentriramo, itd. Istodobno, mali je dio studenata smatrao da se manje razumije ako se radi brže, da je zabavno ali ne i korisno te da je previše zamorno za oči.

2.3. Razumijevanje teksta

Prijedimo sada na tekst. Razumijevanje teksta uz pomoć računala pretpostavlja vrlo detaljnu analizu učenikova odgovora. Dok učenik u takvoj situaciji uživa prednosti individualnog rada (on sâm treba odgovoriti na sva pitanja, ispravljanje je trenutačno), dotle je njegovo izražavanje ograničeno sposobnostima programa da "shvati" njegov iskaz. Čak i za jednostavno pitanje kakvo je "Koje su boje britanske zastave?" (Demaizière, 1986), treba misliti na činjenicu da učenik može odgovoriti i nešto drugo osim "plava, bijela, crvena", a da odgovor ne bude sasvim netočan (na primjer, "modra" kao sinonim za "plava") ili da može navesti tražene boje, ali dodati i neku drugu (na primjer, "žuta"), zbog čega njegov odgovor nije ispravan. Ne zaboravimo da autor programa mora pokušati zamisliti sve moguće odgovore učenika (a oni nam uvijek spremaju iznenađenja) jer u trenutku uporabe programa ne samo da autor neće biti nazočan nego čak ni učitelj nije dio tog procesa.

Kako bismo ilustrirali taj vid uporabe računala, jedan smo sat posvetili programu "Mobilité sociale" (CIEP-BELC, 1990). Tekst koji je priložen programu odnosi se na pitanje društvene mobilnosti. Prije nego što ga pročita, korisnik treba izraziti svoje mišljenje o toj temi. Zatim ga program vodi u čitanju teksta, te mu daje mogućnost da ispravi svoje početno mišljenje i da usporedi razliku između mišljenja i informacije koju je dobio pažljivim čitanjem. Studenti opet naglašavaju prednosti trenutačnog ispravljanja i mogućnost individualnog rada (više vremena za razmišljanje, nema straha od pogrešaka), ali neki u tome ne vide bitnu razliku između rada računalom i bez njega. Neki su studenti čak svjesni ograničenosti računala pri analizi njihovih odgovora na pitanje što je to društvena mobilnost (rijetki su odgovori bili prihvaćeni, jer je analiza bila svedena na četiri ključne riječi).

Budući da je računalo u vezi s tim pitanjem uvijek ograničeno, neki autori predlažu drukčiju uporabu računala u analizi teksta: tj. da se krene od njegove forme da bi se izvukli zaključci o njegovu sadržaju. Na primjer, učenik ispituje jednu bazu podataka (tekst, pjesmu, odlomak...), računalo mu daje rezultate, a učenik ih interpretira. Takav heuristički pristup najbolje iskorištava specifično svojstvo računala da bolje i brže od čovjeka obrađuje formalne operacije. Učenici nauče riječima pridavati veću pozornost i iz njih izvlačiti informacije. Isto tako, učenik se, polazeći od pretpostavki i provjeravajući ih, navikava na samostalnost u radu. Računalo učeniku omogućava da prouči funkcioniranje riječi u tekstu, što pripada području leksikologije, znanstvenog proučavanja rječnika, te da prebroji riječi, što pripada području te znanosti nazvanom leksikometrijom. Spomenimo proučavanje *Zapisa o povratku u rodni kraj* Aiméa Césairea. Bogatstvo i složenost leksika mogu zbuniti učenike. "Tematska grupiranje oko izraza kao što su 'crnac' (i sve riječi iz iste porodice), 'drvo' (i sva imena drveća), 'sunce', dovela su do bolje percepcije djela koje je u prvi mah učenicima djelovalo nerazumljivo" (Dubois, 1995).

Ili, zašto ne kombinirati računalo i profesora? Navedimo iskustvo s programom "Approches", zbirkom hipertekstova za nastavu francuskoga (Bertagna, 1996). Učenici su se upoznali s tekstem *Seviljskog brijača*, vođeni pitanjima i uputama (prilagodjenima i slabijim i boljim učenicima) i usput pravili zabilješke. Dan nakon informatičkog sata, dobili su na papiru pitanja u svezi s određenim temama na koje su unaprijed bili upozoreni. Kad je profesor pregledao i ispravio odgovore, učenici su na sljedećem informatičkom satu rekonstituirali jednu scenu. Na kraju su trebali o tome napisati sastavak. Dakle, računalo je upotrijebljeno za uvođenje u dokumentarističko istraživanje (kako tražiti informaciju? što tražiti? kako čitati tekst?), a profesor je zadržao zadatak da "razumije" i "analizira" učeničke radove, što bi bilo ili prezahtjevno za računalo, ili bi odgovori trebali biti suviše pojednostavnjeni, a to sasvim pouzdano nije bila namjera. "Zahvaljujući vlastitom istraživanju, vođenom uz pomoć programa, analize su postale dublje. Zanimanje razreda nije se smanjilo te su sastavci bili kvalitetniji" (Bertagna, 1996).

Spomenimo još jedno iskustvo kada se kombinirao rad u malim grupama i kolektivni rad (Dubois, 1995). Taj pristup Baudelaireovom djelu, na CD ROM-u, počinje s cijelim razredom. Pomoću projektora Baudelaireova se biografija pokazuje cijelom razredu. Učenici zajednički odabiru bitne aspekte njegovog života i sastavljaju biografiju; zatim slijedi diskusija za vrijeme koje imaju priliku razjasniti kriterije odabira i razmisliti o ulozi biografije u analizi književnoga djela. Osim toga, CD ROM omogućuje usporedbe sa Sainte-Beuveom i Proustom. Na sljedećem informatičkom satu, učenici zajednički određuju pravce istraživanja ("žena", "Baudelaire i religija", "egzotičnost"...). Zatim, u malim grupama, polazeći od biografije, traže pjesme koje bi mogle ilustrirati određeni trenutak u Baudelaireovom životu. Zahvaljujući CD ROM-u koji omogućava jednostavan pristup dokumentaciji, učenici preuzimaju jednu od profesorovih uloga: stavljaju autora u njegov povijesni i umjetnički kontekst. Kako se ne bi pridodalo previše važnosti autoru na štetu

djela, učenici se vraćaju djelu s programom iz leksikometrije ("Pistes"). Polazeći od hijerarhijskog indeksa *Cvjetova zla*, učenici uviđaju važnost određenih riječi, vode svoje istraživanje o visokim učestalostima i utemeljuju leksička polja. "To istraživanje potpuno vode učenici čije se opažanje, potaknuto tim novim pristupom, pokazuje mnogo oštrijim nego što je uobičajeno kada se ostave sami s književnim tekstom" (Dubois, 1995). Tada se učenici dijele u grupe od kojih svaka izabere jedan pravac istraživanja. Svaka grupa bira određene izraze koji joj se čine bliskima, komplementarnima ili suprotnima. "Doprinos takvog postupka je važan: učenici su sami odredili koja će pitanja razmatrati na temelju elemenata koje smatraju objektivnima, raspoložujući korpusom teksta koji je u izravnoj svezi s temom. Tako dolaze do vrlo precizne spoznaje o jednom vidu zbirke i dokazuju svoju istinsku intelektualnu aktivnost za vrijeme čitanja djela" (Dubois, 1995). Zatim se pred cijelim razredom projicira studija *Smrti ljubavnika* koju je napravio profesor i koja služi kao polazišna točka. Na sljedećim satima učenici slobodno konzultiraju hipertekst (da bi dopunili bilješke sa sata, da bi istražili druge aspekte teksta, itd.). Učenici su vrlo brzo u stanju sami realizirati, na temelju neke druge pjesme po vlastitom izboru, hipertekst koji ostali mogu konzultirati (i dopuniti ili izmijeniti). "Odnos prema književnom djelu dubinski se mijenja tim postupkom, koji omogućava osobno istraživanje na poticaj samog učenika. On sam gradi svoje znanje, svojim ritmom, umjesto da ga primi od nekoga drugoga" (Dubois, 1995).

Dakle, možemo govoriti o stvarnom doprinosu računala kao medija jer ono otvara mogućnosti kojih nema na satu jezika bez informatike.

Dodajmo još jedan komentar o računalu na satu jezika (Dubois, 1995): "Učenicima se sviđa uporaba stroja koji im omogućava da rade svojim ritmom, kao i to što im je učitelj više na raspolaganju i spremniji za dijalog, budući da je oslobođen nekih drugih vidova nastave. Bitan element uspjeha tih postupaka je kreativnost učenika: daleko od toga da su oni pasivni konzumatori znanja i vještina koje bi im prenio stroj umjesto nastavnika. Naprotiv, uporabi informatike u nastavi književnosti cilj je da od njih stvori znatizeljne, metodične i samostalne čitatelje, potičući njihove sposobnosti analize i razmišljanja, kao i njihovo vladanje pismenim izražavanjem. (...) računalo može unaprijediti i kontakte između učenika ili između učenika i profesora, neposredne u trenutku stvaranja ili prezentacije nekog rada, odnosno posredne putem dosjea koje su napravili učenici ili učitelji i koji su na raspolaganju u dokumentacijskim središtima."

2.4. Stvaranje teksta

Već smo na temelju prethodnih primjera vidjeli da rad na razumijevanju može završiti stvaranjem novog teksta.

Jedna od glavnih prednosti računala u području pisanja jest, nedvojbeno, program za obradu teksta. Prema Jean-Louisu Malandainu (1992), to je "odlučujući doprinos informatike u nastavi književnosti i jezika općenito, te u nastavi francuskog posebno". Njezine su prednosti: "praktično pomagalo za nastavnika, raznolikost didaktičkih aktivnosti, motivacija za učenike, olakšano ispravljanje i oblikovanje, zajedničko osmišljavanje pismenog izražavanja (...)"

U članku *Doprinos informatike nastavi književnosti s obzirom na nove maturalne ispite* (Dubois, 1995) autor ističe "brže ispravljanje grešaka, mogućnost da se ponovno napišu samo određeni dijelovi bez prepisivanja svega, uvijek jasan i čist ispis..." Ne smije se zanemariti ni doprinos pri biranju prikladnih citata, te uporabi tih citata (kraćenje, sažimanje, ubacivanje...).

Čak ni poezija, koja se na prvi pogled čini vrlo dalekom od informatičkog pisanja, nije pošteđena: već je 1964. godine Jean Baudot u Kanadi objavio prvu knjigu u potpunosti sastavljenu od pjesama kojih je autor — računalo. Navedimo primjer jednog mađarskog kolege koji je izmislio automatski generator pjesama (Papp, 1995). Gospodin Tibor Papp ne želi se ograničiti na funkciju "pisačkog stroja" i pasivnu ulogu u pismenom stvaralaštvu, kada pomagalo i djelo ostaju razdvojeni. "Upravo su programi koji izravno utječu na književno stvaralaštvo stubokom promijenili taj odnos. U tom slučaju računalo nije više samo pomagalo, nego i medij, životni prostor djela." G. Papp je stvorio automatski generator pjesama na mađarskom jeziku, Disztichon Alfa. Disztichon, koji se sastoji od dvaju stihova, jednog heksametra i jednog pentametra, dobro je poznati oblik u mađarskoj poeziji, popularan osobito u XIX. stoljeću. Autor ističe činjenicu da "životni prostor književnosti, osobito te generirane poezije, nije više papir". Stoga njegov program ne raspolaže funkcijom koja bi automatski ispisivala generirane pjesme na papir.

Postoje i programi koji vode učenika u njegovom pismenom stvaranju. Jedan od primjera je "Conte 2" (France Image logiciel, Alain Lambert), gdje su učeniku ponudeni popisi s kojih može izabrati glavni lik, njegove osobine, mjesta, probleme koje treba riješiti... Za svaku nepoznatu riječ s popisa može zatražiti pomoć. Tako dobivena priča može se ispisati na papir i dati učenicima da je sami prošire.

Jedan od naših informatičkih sati posvetili smo radu s tim programom. U svojim su komentarima studenti prije svega naglasili obogaćivanje vlastitog vokabulara. Smatraju da je pisanje sastavka na taj način zanimljivije, zabavnije, lakše, a motivacija je veća. Osjećaju se opuštenije znajući da će napraviti manje pogrešaka. Neki od njih žale zbog ograničavanja mašte, ali, kao što smo već spomenuli, moguće je upotrijebiti tu priču kao polazište za kompleksniji tekst u kojem je sloboda izražavanja veća.

3. Zaključak

U ovom smo radu pokušali upozoriti na neke moguće uloge računala na satu jezika. Kao što smo rekli na početku, još je mnogo pitanja bez odgovora, ali ne mogu se zanemariti rezultati ni iskustva nastavnika koji su ocijenili da su prednosti informatike dostojne njihove pozornosti. Osim toga, učenici su uglavnom vrlo skloni uvođenju informatike na sat jezika i, čak i ako je egzaktn doprinos njihovom znanju teško mjeriti, nema dvojbe da je poboljšanje motivacije veliko. Još je važnije to što se mijenja stav učenika. Oni postaju aktivniji i samostalniji, odnosno odgovorniji, a stoga i spremniji da odgovore izazovima sutrašnjice.

Na kraju bismo željeli zahvaliti djelatnicima Sveučilišnog računskog centra, posebno gospodinu Zoranu Bekiću, gospodinu Čedomiru Igalyju i gospodici Lidiji Filipčić, koji su nam ljubazno ustupili informatičku učionicu i pružili tehničku pomoć.

LITERATURA

- Bertagna, Chantal (1996). "Approches, un hypertexte de Service des douanes de lettres - Des exemples d'utilisation en collège". *Bulletin de l'Association Enseignement Public et Informatique*, br. 82, str. 109—116.
- Demaizière, Françoise (1986). *Enseignement assisté par ordinateur*. Pariz.
- Dubois, Claudine (1995). "Baudelaire et l'informatique". *Bulletin de l'Association Enseignement Public et Informatique*, br. 79, str. 131—142.
- Dubois, Claudine (1995). "Apport de l'informatique à l'enseignement littéraire en vue des nouvelles épreuves du baccalauréat". *Bulletin de l'Association Enseignement Public et Informatique*, br. 80, str. 73—79.

- Malandain, Jean Louis (1992). "Synthèse sur les apports de l'informatique dans les disciplines littéraires". *Bulletin de l'Association Enseignement Public et Informatique*, br. 65, str. 149-154.
- Muller, Pierre (1989). *Informatique et étude de textes*. Pariz.
- Papp, Tibor (1995). "Compte rendu d'une expérience de générateur automatique de poésies". *Bulletin de l'Association Enseignement Public et Informatique*, br. 79, str. 229-234.
- Informatique et orthographe* (1985). Pariz.

THE COMPUTER IN TEACHING FRENCH (WITH SPECIAL EMPHASIS ON WRITING AND READING)

Summary

The article deals with the role of the computer in teaching French, with special emphasis on teaching writing and reading. The reading skill is viewed from the standpoint of reinforcing reading speed and reading comprehension, while writing is approached with respect to orthographic rules and text composition. Examples of such use of the computer in France, as well as the author's own experiences with undergraduate students of French, are presented in the article. In some of the described cases the computer use follows, in a general sense, traditional techniques of material presentation and practice (e.g. in teaching orthography): even in such cases, however, the computer's impact is relevant in that it enables the individualized approach to teaching, immediate error correction and continuous learner involvement. In other examples, the computer introduces new dimensions into teaching (e.g. in practising reading speed), primarily due to the dynamics of the picture on the screen. The author concludes that the potentials of computer use in teaching reading and writing are worthy of attention and further exploration.